

АНОТАЦІЯ

Журибіда Н. Р. Формування системи економічної безпеки банків України.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 “Економіка”. – Львівський торговельно-економічний університет, Львів, 2020.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних та методичних основ формування системи економічної безпеки банків України. В роботі розкрито суть, значення, особливості економічної безпеки банків, здійснено систематизацію ризиків, загроз і небезпек та визначено складові її системи.

Запропоновано авторське трактування суті понять “економічна безпека банків” та “система економічної безпеки банків” на основі врахування існуючих критеріальних основоположних параметрів, таких як: становий, процесно-функціональний, економічної ефективності, ресурсоспроможності та ресурсозахищеності, конкурентоспроможності, збалансованості, рівноваги, самовідтворення та гармонійного розвитку, превентивності та кризостійкості, стратегічної спрямованості, комплексності (системності).

Отримала подальший розвиток систематизація загроз й небезпек економічній безпеці банків з виокремленням низки нових критеріальних ознак, таких як системна значимість, форма прояву кризових явищ, ступінь впливу на безпеку банківської діяльності, сфера прояву небезпек. Обґрунтовано, що при формуванні економічної безпеки будь-якої системи незалежно від рівневої належності необхідно враховувати її здатність ідентифікувати, оцінювати й мінімізувати небезпеки, загрози і ризики. Відзначено, що небезпека – це потенційні або існуючі негативні фактори впливу на стан банківських установ, які викликають загрози їх економічній безпеці; загроза – це зростання небезпек, яке характеризується поглибленням негативних впливів існуючих або потенційних факторів на фінансові результати діяльності та економічну безпеку; ризик – це кількісна оцінка позитивного чи негативного впливу

небезпек на економічну безпеку банків.

Представлено авторський підхід до трактування системи економічної безпеки банків як комплексу взаємопов'язаних управлінських заходів організаційно-правового та фінансово-економічного характеру, які реалізуються уповноваженими органами, службами, підрозділами банків та спрямовані на захист їх інтересів від протиправних дій з боку реальних або потенційних носіїв загроз, що можуть призвести до істотних економічних втрат та дестабілізувати тактичні та стратегічні цілі щодо нарощення конкурентних переваг й забезпечення економічного зростання в перспективі.

Здійснено аналіз та ідентифікацію загроз і небезпек функціонуванню банківської системи, запропоновано методичний інструментарій та визначено й оцінено рівень економічної безпеки банків України.

Вперше розроблено методичний підхід до інтегрального оцінювання економічної безпеки банків, який базується на 59 показниках та враховує такі основні її складові: 1) ресурсна, яка містить показники безпеки формування власного капіталу та зобов'язань; 2) активоформуєча (трансформаційна), яка враховує індикатори кредитної та інвестиційної активності, якості та ліквідності; 3) ризикоформуєча, яка охоплює достатність сформованих резервів під непрацюючі активи й загальну ризиковість банківської діяльності; 4) стабілізаційно функціональна, яка ґрунтується на показниках грошово-кредитної та інфляційної безпеки; 5) результативна, яка відображає показники прибутковості та дієздатності функціонування банків в контексті їх подальшого розвитку та забезпечення вимог економічної безпеки.

В роботі обґрунтовано авторську методику визначення рівня економічної безпеки банків на мікрорівні, яка базується на ресурсоорієнтованому підході та ключових показниках-індикаторах, таких як: ступінь залежності від акціонерів, мультиплікатор капіталу, рівень фондування, рівень стабільності депозитів, рівень кредитної активності, рівень резервування, прибутковість активів, рівень проблемності кредитного портфеля, яка дозволила ідентифікувати загрози та небезпеки в діяльності державних, іноземних та

установ з приватним капіталом.

Визначено напрями вдосконалення системи формування економічної безпеки банків України на основі розвитку інструментарію оцінювання рівня економічної безпеки з використанням економіко-математичного моделювання, впровадження новітніх методів управління та розробки концептуальних засад формування безпекоорієнтованої стратегії розвитку банківських установ.

Побудовано лінійні, поліноміальні та степеневі моделі трендів таких показників як: активи, кредитний портфель, проблемні кредити, зобов'язання, строкові депозити, власний капітал, результат діяльності. Моделі, сформовані на основі трендів виявили загрози і небезпеки, які пов'язані із проблемними кредитами, власним капіталом та результатами діяльності.

В дисертації розроблено авторську класифікацію методів управління економічною безпекою банків, критерії їх поділу й наведено характерні ознаки, які базуються на визначених у роботі цільових орієнтирах, складових та рівнях безпеки. Зокрема, удосконалено існуючі критеріальні ознаки й виділено нові, такі як: рівень економічної безпеки, функціонально-результативна спрямованість, дестабілізуючі умови та інструментарій забезпечення економічної безпеки банків.

На основі розробленої в дисертації методики визначення рівня економічної безпеки банків України запропоновано групування методів на загальні та специфічні, впровадження яких реалізується в установах із високим, задовільним, низьким та критичним рівнями безпеки. Діяльність банків на засадах функціональної результативності та ідентифікації дестабілізуючих умов передбачила виокремлення превентивних, реактивних та комбінованих методів, які мають запобіжний та характер негайного реагування на ризики й загрози.

Доведено, що стратегія економічної безпеки банків є складовою основної (базової) стратегії розвитку банківського бізнесу, яка забезпечує у довгостроковому періоді захист від небезпек, загроз, ризиків його ведення в розрізі ключових складових та гарантує реалізацію концепції їх діяльності.

Розроблено концептуальні засади формування та реалізації стратегії економічної безпеки банків, які орієнтовані на підвищення ринкових та конкурентних переваг з обґрунтуванням перспективних напрямів розвитку й безпеки ведення операційної діяльності, захисту інтересів акціонерів, корпоративних клієнтів, персоналу та інформаційних технологій.

Запропоновано основні стратегічні пріоритети безпечного функціонування за такими сферами економічної безпеки банків як: ресурсна, активоформуєча, ризикоформуєча, стабілізаційно-функціональна та результативна, які орієнтовані на перспективність ведення банківського бізнесу й забезпечення: надійності, фінансової стійкості, зростання вартості, ефективність, мінімізацію впливу ризиків і загроз.

В роботі удосконалено існуючі підходи до класифікації стратегій економічної безпеки банків шляхом впровадження у їх діяльність низки стратегій наступального, оборонного та комбінованого характеру, таких як: активного розвитку, традиційна збереження стабілізації, превентивного захисту, реактивного реагування, захисна, антикризова, які дозволяють реалізувати безпекоорієнтований підхід у стратегічному управлінні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні рекомендацій, які дозволяють сформулювати концептуальні основи та ефективну систему забезпечення економічної безпеки банків. Низка положень дисертації, зокрема розроблений дисертантом методичний підхід на основі індикаторів, який дозволив виявити кризові явища та загрози, які супроводжували діяльність банку в розрізі активоформуєчої та результативної складових й обґрунтувати основні стратегічні пріоритети забезпечення економічної безпеки використаний у діяльності АТ КБ “Приватбанк”. Пропозиції щодо визначення прогностичних фінансово-економічних показників діяльності на основі економіко-математичних залежностей та впровадження новітніх превентивних та реактивних методів управління економічною безпекою використані в роботі АТ “Ощадбанк”. Основні положення дисертаційної роботи апробовані в навчальному процесі Львівського торговельно-

економічного університету при викладанні дисциплін “Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки”, “Фінансовий менеджмент у банку”, “Банківські операції”, “Стратегічний та інноваційний менеджмент у сфері фінансово-економічної безпеки”.

Ключові слова: економічна безпека банків, система, ризики, загрози, стійкість, ліквідність, цільові орієнтири, завдання, комплексний підхід, стратегія, концепція, показники-індикатори, рівень безпеки, ресурсорієнтований підхід.

ANNOTATION

Zhurybida N. R. Formation of the system of economic security of banks of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 051 “Economics”. – Lviv University of Trade and Economics, Lviv, 2020.

The dissertation is devoted to research of theoretical and methodical bases of formation of system of economic safety of banks of Ukraine. The essence, significance and peculiarities of economic security of banks are revealed in the work. The systematization of risks, threats and dangers that affect the economic security of banks has been carried out and the components of the system of ensuring the economic security of banks have been proposed.

The author's interpretation of the essence of the concepts “economic security of banks” and “system of economic security of banks” with the selection of a number of such basic criteria as: status, process-functional, economic efficiency, resource efficiency and resource protection, competitiveness, balance, balance, self-reliance development, prevention and crisis resilience, strategic orientation, complexity (system).

The systematization of threats and dangers to the economic security of banks has been further developed on the basis of a number of new criteria, such as

systemic significance, the form of crisis phenomena, the degree of impact on banking security, the sphere of danger. It is substantiated that in the formation of economic security of any system, regardless of level of affiliation, it is necessary to take into account its ability to identify, assess and minimize hazards, threats and risks. It is noted that the danger is the potential or existing negative factors influencing the state of banking institutions, which pose a threat to their economic security; threat is an increase in risks, which is characterized by a deepening of the negative effects of existing or potential factors on the financial performance of banks and their economic security; risk is a quantitative assessment of the positive or negative impact of threats on the economic security of banks.

The author's approach to the interpretation of the economic security system of banks as a set of interrelated management measures of organizational, legal and financial and economic nature, which are implemented by authorized bodies, services, departments of banks and aimed at protecting their interests from illegal actions by real or potential threats, which can lead to significant economic losses and destabilize tactical and strategic goals to increase competitive advantage and ensure economic growth in the long run.

Methodological tools for determining and assessing the level of economic security of Ukrainian banks are proposed, analysis and identification of threats and dangers to the functioning of the banking system and the level of economic security of Ukrainian banks are assessed.

For the first time a methodical approach to the integrated assessment of economic security of banks was developed, which is based on 59 indicators and takes into account the following main components: 1) resource, which contains indicators of security of equity and liabilities formation; 2) asset-forming (transformational), which takes into account indicators of credit and investment activity, quality and liquidity; 3) risk-forming, which reflects the adequacy of the formed reserves for non-performing assets and the overall riskiness of banking activities; 4) stabilization and functional, which is based on indicators of monetary and inflationary security; 5) effective, which reflects the indicators of profitability

and viability of banks in the context of their further development and ensuring the requirements of economic security.

The author's method of determining the level of economic security of banks at the micro level is substantiated, which is based on resource-oriented approach and key indicators, such as: degree of dependence on shareholders, capital multiplier, level of funding, level of deposit stability, level of credit activity, reserve level, reserve assets, the level of problem of the loan portfolio.

The directions of improvement of the system of economic security of Ukrainian banks on the basis of development of tools for assessing the level of economic security of banks using economic and mathematical modeling, introduction of new management methods in the formation of economic security of banks and development of conceptual bases for formation of security strategy of Ukrainian banks.

Linear, polynomial and power models of such indicators as: assets, loan portfolio, problem loans, liabilities, time deposits, equity, result of activity are constructed. Trend-based models have identified threats and dangers associated with problem loans, equity and performance.

In the dissertation the author's systematization of methods of management of economic safety of banks, criteria of division and the corresponding characteristic features which is closely connected with the given reference points, components defined on the basis of an integrated estimation of levels of safety of banks is developed. In particular, the existing criteria have been improved and new ones have been identified, such as: the level of economic security, functional and performance orientation, destabilizing conditions and tools for ensuring the economic security of banks.

Based on the methodology developed in the dissertation for determining the level of economic security of Ukrainian banks, the grouping of methods into general and specific is proposed, the implementation of which is implemented in institutions with high, satisfactory, low and critical security levels. The activity of banks on the basis of functional effectiveness and identification of destabilizing conditions

provided for the separation of preventive, reactive and combined methods, which have a preventive and immediate response to risks and threats.

It is noted that the strategy of economic security of banks is part of the main (basic) strategy of banking business, which provides long-term protection against dangers, threats, risks in terms of key components and guarantees the implementation of the concept of banks. Conceptual bases of formation and realization of strategy of economic safety of banks are developed, which are focused on increase of market and competitive advantages and fixing of perspective directions of activity and safety of conducting business activity, protection of interests of shareholders, corporate clients, personnel and information technologies.

The main strategic priorities of safe operation in such areas of economic security of banks as: resource, asset-forming, risk-forming, stabilization-functional and effective, which are focused on the prospects of banking business, and ensuring: reliability, financial stability, value growth, efficiency, risk minimization and threats.

The paper improves the existing approaches to the classification of economic security strategies of banks by implementing a number of offensive, defensive and combined security strategies, such as: active development, traditional stabilization, preventive protection, reactive response, protective, anti-crisis, which allow to implement security-oriented approach in strategic management.

The practical significance of the obtained results is to develop recommendations that allow to form a conceptual framework and an effective system for ensuring the economic security of banks. A number of dissertation provisions, in particular the methodological approach based on indicators developed by the dissertation, which allowed to identify crisis phenomena and threats that accompanied the bank's activities in terms of active and productive components and substantiate the main strategic priorities of economic security used in JSC "Privatbank" activities. Proposals for determining the forecast financial and economic indicators of its activities on the basis of economic and mathematical dependencies and the introduction of the latest preventive and reactive methods of

managing the economic security of the bank were used in the work of JSC “Oschadbank”. The main provisions of the dissertation are used in the educational process of Lviv University of Trade and Economics in teaching disciplines “Integrated financial and economic security”, “Financial management in the bank”, “Banking operations”, “Strategic and innovative management in the field of financial and economic security”.

Key words: economic security of banks, system, risks, threats, stability, liquidity, targets, tasks, integrated approach, strategy, concept, indicators, level of security, resource-oriented approach.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Журибіда Н. Р., Копилюк О. І. Системний підхід до забезпечення економічної безпеки банків. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe* (Warszawa, Polska). 2017. №3. С. 52-56. – 0,32 д.а. (**Index Copernicus**). *Особистий внесок автора – визначено складові та сформовано систему забезпечення економічної безпеки банків. – 0,16 д.а.*

2. Журибіда Н. Р. Концептуальні підходи до розкриття суті та особливостей економічної безпеки банків. Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. Серія “Економічні науки”. 2017. № 5(5). С. 45-49. – 0,41 д.а. (**Index Copernicus**).

3. Журибіда Н. Р. Систематизація загроз і небезпек економічній безпеці банків. *Бізнес Інформ*. 2018. №7. С. 234–239. – 0,44 д.а. (**Index Copernicus**).

4. Журибіда Н. Р., Музичка О. М., Галько Є. О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнес-інформ*. 2019. № 3. С. 322-327. – 0,45 д.а. (**Index Copernicus**). *Особистий внесок автора – визначено показники-індикатори для оцінювання рівня фінансової складової економічної безпеки банків. – 0,15 д.а.*

5. Журибіда Н. Р. Цільові орієнтири та функціональні аспекти економічної

безпеки банків. Вісник Одеського національного університету. – Серія: Економіка. – 2019. – Т. 24. – Вип. 4(77). – С. 123-127. – 0,44 д.а. (**Index Copernicus Internationals Journal Master List**).

6. Журибіда Н. Р. Вдосконалення інструментарію оцінювання рівня економічної безпеки банків. Бізнес навігатор. 2019. № 6(55). С. 81-86. – 0,42 д.а. (**Index Copernicus, Crossref**).

7. Журибіда Н. Р., Копилюк О. І. Комплексний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки банків України. Регіональна економіка. 2020. № 1. – С. 92-99. – 0,5 д.а. (**Index Copernicus**). *Особистий внесок автора – розроблено методикку оцінювання рівня економічної безпеки банків з врахуванням ресурсної, активоформуєчої (трансформаційної), ризикоформуєчої, стабілізаційно-функціональної та результативної складових. – 0,25 д.а.*

8. Журибіда Н. Р. Особливості формування стратегії економічної безпеки банків. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 53. С. 25 – 30. – 0,4 д.а. (**Index Copernicus Internationals Journal Master List**).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Журибіда Н. Р., Копилюк О. І. Систематизація загроз і небезпек економічної безпеки банків. Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні: мат. III Всеукраїн. науково-практичної конференції, 23-25 листоп., 2017 р. - Львів: УАД, 2017. Львів: Укр. акад. друкарства, 2017. С. 92-94. – 0,2 д.а. *Особистий внесок автора – запропоновано новітні критерії класифікації загроз і небезпек економічній безпеці. – 0,1 д.а.*

10. Журибіда Н. Р. Роль інноваційно-інвестиційної складової у забезпеченні економічної безпеки банків. Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11 квітня 2018 року, м. Кропивницький. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018. С. 70-72. – 0,2 д.а.

11. Журибіда Н. Р. Особливості оцінювання економічної безпеки банків в

сучасних умовах. Тенденції та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України в умовах глобальних викликів і загроз. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції викладачів, аспірантів та студентів 20 травня 2019 року. Львів, 2019. С. 18-20. – 0,15 д.а.

12. Журибіда Н. Р., Копилюк О. І., Музичка О. М. Антикризове управління як інструмент забезпечення економічної безпеки банків. Трансформація фінансово-кредитних відносин в умовах цифрової економіки: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса 13-14 червня 2019 р.): Одеса: ОНЕУ, 2019. С. 208-212. – 0,2 д.а. *Особистий внесок автора – здійснено групування банків України залежно від типу й глибини кризи та рівня їх економічної безпеки. – 0,1 д.а.*

13. Журибіда Н. Р. Індикаторний підхід до оцінювання економічної безпеки банків. Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 5 грудня 2019 р.): у 10 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 1. С. 43-45. – 0,2 д.а.

14. Журибіда Н. Р. Виклики та загрози функціонуванню банків України. Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції “Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри”. – Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2020. С. 33-36. – 0,22 д.а.

15. Журибіда Н. Р. Ідентифікація загроз та небезпек у функціонуванні банків України. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відповід. за вип. : проф. Семак Б. Б. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2020. – С. 139-141 – 0,2 д.а.